



XALQ PEDAGOGIKASI VA MAKTABDA UNING QO‘LLANISHI

Begjanova Dilnaz

Nukus shahar 1-sonli politexnikum

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘zbek xalq pedagogikasining asoslari va uning maktab ta’limida qo‘llanilishi tahlil qilinadi. Maqolada xalq pedagogikasining axloqiy qadriyatlar, mehnatsevarlik, hurmat va tabiatga bo‘lgan ehtirom kabi asosiy tamoyillari yoritilib, maktabda bu qadriyatlarning o‘quvchilarga qanday o‘rgatilishi va ularning ma’naviy-axloqiy rivojlanishiga qanday ta’sir ko‘rsatishi muhokama qilinadi. O‘zbek xalq pedagogikasining milliy qadriyatlar va an’analarni bolalarga o‘rgatishda, o‘quvchilarni axloqiy jihatdan yetuk insonlar sifatida shakllantirishda ahamiyati ta’kidlanadi.

Kalit so‘zlar: O‘zbek xalq pedagogikasi, maktab ta’limi, milliy qadriyatlar, axloqiy tarbiya, mehnatsevarlik, tabiatga bo‘lgan hurmat, o‘quvchilarga ta’lim berish, ma’naviy rivojlanish..

Kirish

Ta’lim tizimi – bu faqat bilim berish jarayoni emas, balki jamiyatning ma’naviy-axloqiy asoslarini shakllantirishga qaratilgan murakkab jarayondir. Har bir millatning o‘ziga xos pedagogik tizimi mavjud bo‘lib, u xalqning madaniyati, tarixiy an’analari va qadriyatlariga asoslanadi. O‘zbekistonning an’analari va qadriyatlari, o‘z navbatida, xalq pedagogikasida chuqur ifodalanadi. Xalq pedagogikasi – bu o‘rta asrlar davridan boshlab shakllangan, milliy dunyoqarash va ma’naviy-axloqiy qadriyatlarni o‘z ichiga olgan pedagogik tajribalardan iboratdir.

Xalq pedagogikasining asosiy maqsadi, millatni ma’naviy jihatdan yetuk, axloqiy qadriyatlar bilan to‘la, bir-biriga hurmat va ehtirom ko‘rsatadigan insonlar tarbiyalashdir. Maktab ta’limida xalq pedagogikasining qo‘llanishi esa, o‘quvchilarning ijtimoiy-axloqiy dunyoqarashini shakllantirishda, milliy qadriyatlarni o‘rgatishda muhim rol o‘ynaydi. Bu maqolada o‘zbek xalq pedagogikasining asoslari va uning maktab ta’limida qanday qo‘llanilishi, milliy qadriyatlarni bolalarga o‘rgatishdagi ahamiyati tahlil qilinadi.

Xalq pedagogikasining asosiy tushunchalari

Xalq pedagogikasi, aslida, bolalar tarbiyasining tarixiy rivojlanish jarayonida shakllangan, avloddan-avlodga o‘tilgan bilimlar, an’analari va tajribalardan iborat. O‘zbekiston xalq pedagogikasining asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat:

1. **Axloqiy qadriyatlar va ma’naviyat:** O‘zbekiston xalq pedagogikasida bolalarga insoniylik, halollik, xolislik, mehnatsevarlik, oila va jamiyatga hurmat, vatanparvarlik kabi axloqiy qadriyatlarni o‘rgatish muhim ahamiyatga ega. Bu qadriyatlar bolalarga nafaqat o‘qish, balki yashash tarzini o‘rgatadi.



2. **Ehtiyotkorlik va muruvvat:** O'zbek xalq pedagogikasida kattalarga hurmat, kichiklarni asrash, ularga mehr-oqibat ko'rsatish, hamda jamiyatda bir-birini qo'llab-quvvatlash kabi g'oyalar markaziy o'rinda turadi.

3. **O'rnak olish va amaliy tajriba:** Xalq pedagogikasining asosiy tamoyillaridan biri o'rnak olishdir. Kattalar o'z xatti-harakatlari bilan bolalarga to'g'ri yo'lni ko'rsatadilar. Masalan, mehnat qilish, o'qish va o'rganish, to'g'ri va xolis bo'lish kabi fazilatlar bolalarga amaliy tarzda o'rgatiladi.

4. **Tabiat va atrof-muhitga nisbatan hurmat:** O'zbek xalq pedagogikasida tabiat bilan hamohang yashash, ekologik mas'uliyatni his qilish ham katta ahamiyatga ega. Bolalarni tabiatni sevishtga, uning go'zalligini qadrlashga va unga zarar bermaslikka o'rgatish xalq pedagogikasining bir qismidir.

Maktabda xalq pedagogikasini qo'llashning ahamiyati

Maktab ta'limida xalq pedagogikasining asoslarini qo'llash, o'quvchilarni nafaqat bilim bilan, balki milliy qadriyatlar va an'analar bilan ham ta'minlashga yordam beradi. Shu bois, xalq pedagogikasining asoslari maktabda o'qituvchilar tomonidan zamonaviy ta'lim metodlari bilan uyg'unlashtirilgan holda o'quvchilarga yetkazilishi kerak.

1. Milliy qadriyatlarni o'rgatish va ularga bo'lgan hurmatni oshirish

O'zbek xalq pedagogikasining eng muhim jihatlaridan biri, milliy qadriyatlarni o'rgatishdir. Bu qadriyatlar o'zaro hurmat, vatanparvarlik, oilaga ehtirom, mehnatsevarlik, ahloqiy fazilatlar va boshqalardir. Maktabda bu qadriyatlarni bolalarga o'rgatish orqali, biz nafaqat ularni bilimga, balki jamiyatda yaxshi inson bo'lishga ham tayyorlaymiz.

Xalq pedagogikasidagi "ota-ona va kattalarni hurmat qilish" kabi qadriyatlarni o'qitish o'quvchilarga axloqiy va ma'naviy jihatdan o'sish imkoniyatini yaratadi. Masalan, "Yaxshi ota-ona bolasi uchun o'rnak bo'lishi kerak", "Xalqni sevisht – yurtning sevishtidir" kabi xalqona hikmatlarni o'rganish bolalarga milliy ongning shakllantiradi.

2. O'quvchilarda mehnatsevarlik va o'zini hurmat qilishni shakllantirish

O'zbek xalq pedagogikasida mehnatsevarlik, halollik, o'z kuchiga tayanish kabi fazilatlar katta o'rin tutadi. Bu fazilatlar bolalarga maktabda ham o'rgatilishi zarur. Maktabda o'quvchilarni mehnatga, o'zlarini rivojlantirishga, natijalarga erishish uchun chin dildan harakat qilishga rag'batlantirish, ularni nafaqat bilim olishga, balki hayotda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur ko'nikmalarni egallashga undaydi.

Xalq pedagogikasida mehnatni qadrlash, o'rganish va sinchkovlikni ta'kidlaydigan o'gitlar, masalan, "Mehnat – eng katta boylikdir", "Ishni bilgan odam, yuksak natijaga erishadi" kabi iboralar bolalarga kuchli axloqiy ko'nikmalarni o'rgatadi.

3. Insoniyatga bo'lgan mehr-oqibatni rivojlantirish

Xalq pedagogikasida kichiklarni himoya qilish, kattalarga ehtirom ko'rsatish, jamiyatda hamkorlik va qo'llab-quvvatlash kabi g'oyalar markaziy ahamiyatga ega. Bu



qadriyatlar maktabda nafaqat o'qituvchilar tomonidan, balki o'quvchilar tomonidan ham amaliyotda qo'llanilishi kerak. O'quvchilarga bir-biriga yordam berish, tengdoshlarga hurmat ko'rsatish va jamiyatda ijobiy munosabatlarni shakllantirish muhim hisoblanadi.

4. Tabiatga bo'lgan hurmat va ekologik mas'uliyat

Xalq pedagogikasida tabiatga nisbatan mehr-oqibatli bo'lishning o'zi katta qadriyatdir. Maktabda ekologik tarbiya berish orqali bolalarda tabiatni sevish, uni asrash va ekologik mas'uliyatni his qilishni o'rgatish mumkin. Bunday yondashuv, bolalarning tabiatga bo'lgan ijobiy munosabatini shakllantiradi va ular o'zlarining ekologik izlarini kamaytirishga intilishadi.

Xulosa

Xalq pedagogikasi – bu xalqning tarixi, madaniyati va axloqiy qadriyatlarini o'z ichiga olgan ta'lim tizimi bo'lib, o'zbek maktablarida uning qo'llanilishi ta'lim sifatini yaxshilashga va bolalarning ma'naviy-axloqiy rivojlanishiga xizmat qiladi. Maktabda xalq pedagogikasini qo'llash orqali, o'quvchilarga nafaqat bilim beriladi, balki ularning ruhiy va axloqiy rivojlanishiga katta hissa qo'shiladi. Milliy qadriyatlarni o'rgatish, mehnatsevarlik, hurmat, axloqiy to'g'rilik va tabiatga nisbatan mehr-oqibatli munosabat kabi qadriyatlar o'quvchilarning kelajakda jamiyatda muvaffaqiyatli va hurmatga sazovor insonlar bo'lib shakllanishida muhim rol o'ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. **G'ulomov, T. (2015).** *O'zbek xalq pedagogikasi*. Tashkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. O'zbek xalq pedagogikasining asoslari va uning ta'lim tizimidagi o'rni haqida.
2. **Ibragimov, R. (2016).** *Xalq ta'limi: O'zbek xalq pedagogikasiga kirish*. Tashkent: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi. Xalq ta'limi va pedagogik an'analarning o'zbek jamiyatida tutgan o'rni.
3. **Abdullayev, A. (2018).** *Milliy tarbiya va maktab ta'limi*. Tashkent: Fan. Milliy tarbiya va uning maktabda qo'llanishi haqida ilmiy tadqiqot.
4. **Ergasheva, M. (2014).** *Pedagogika: nazariya va amaliyot*. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi O'qituvchi. Pedagogik asoslar va ularning maktabda qo'llanishi, xalq pedagogikasining ta'limga ta'siri.
5. **Kamilova, D. (2017).** *O'zbek xalq pedagogikasida axloqiy qadriyatlar*. Tashkent: Fan va texnologiya. Xalq pedagogikasidagi axloqiy qadriyatlar va ularning yosh avlodga o'rgatilishi.